

Білий В. В.

аспірант

*Приватний вищий навчальний заклад
«Університет сучасних знань»*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Реформування судової системи України в контексті євроінтеграційних процесів актуалізує проблематику цифровізації судочинства та вдосконалення механізмів адміністративно-правового забезпечення електронної взаємодії між судами, учасниками процесу та органами публічної влади. Впровадження електронного судочинства є одним із стратегічних напрямів судової реформи, що передбачає докорінну трансформацію процедур реєстрації справ, обміну процесуальними документами, проведення судових засідань та виконання судових рішень.

Правову основу адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства становлять Конституція України, Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV [1; 2; 3]. Ключовим інструментом реалізації електронного судочинства є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), запроваджена статтею 15-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деталізована у Положенні, затвердженому рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21 [4].

ЄСІТС являє собою сукупність інформаційних та телекомунікаційних підсистем, що забезпечують автоматизацію процесів діяльності судів: автоматизований розподіл справ між суддями, електронний документообіг між судом і учасниками процесу, технічну фіксацію судових засідань, проведення відеоконференцій, а також відкритість судових рішень через Єдиний державний реєстр судових рішень. Таким чином, ЄСІТС охоплює весь цикл судового провадження — від реєстрації позовної заяви до виконання рішення, що принципово відрізняє її від попередніх автоматизованих систем документообігу в судах [4; 5, с. 38].

Система адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства характеризується багаторівневою структурою суб'єктів управління. Вища рада правосуддя як конституційний орган суддівського врядування здійснює нормативне регулювання ЄСІТС, Державна судова адміністрація України забезпечує технічне функціонування та розвиток системи, окремі суди виступають безпосередніми операторами системи в межах своєї юрисдикції. Така багаторівнева модель відповідає

принципу розподілу функцій між органами судової влади та адміністративними структурами, що забезпечує незалежність судочинства при одночасному збереженні ефективного управлінського контролю за технологічною інфраструктурою [5, с. 43].

Аналіз нормативно-правового регулювання виявляє системні прогалини у забезпеченні електронного судочинства. По-перше, чинне процесуальне законодавство не встановлює обов'язковості використання електронних форм судочинства для більшості учасників процесу, що зумовлює паралельне функціонування паперового та цифрового документообігу і знижує ефективність системи. По-друге, відсутній механізм автоматизованого обміну даними між ЄСІТС та іншими державними інформаційними системами — реєстрами Міністерства юстиції, базами даних органів виконавчої влади, що покладає надмірне навантаження на учасників процесу. По-третє, законодавство не містить достатніх гарантій цифрової доступності правосуддя для осіб з низьким рівнем цифрової компетентності, осіб з інвалідністю та мешканців важкодоступних районів [5, с. 67].

Порівняльний аналіз досвіду держав — членів ЄС свідчить про те, що ефективне адміністративно-правове забезпечення електронного судочинства ґрунтується на трьох взаємопов'язаних елементах: наявності спеціального законодавства, що комплексно врегульовує всі аспекти цифрового правосуддя; існуванні інституційної структури, відповідальної за розвиток і підтримку відповідної інфраструктури; та забезпеченні механізмів захисту прав учасників процесу в умовах цифрового судочинства. Зокрема, в Австрії успішно функціонує система електронного документообігу ERV (Elektronischer Rechtsverkehr), у Португалії — система CITIUS, що забезпечує повний цикл електронного судочинства, а Директива ЄС 2023/2843 закладає загальні стандарти цифровізації судочинства для всіх держав-членів [6].

Особливої актуальності набуває питання адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства в умовах воєнного стану. Запровадження воєнного стану з 24 лютого 2022 року спричинило суттєві виклики для функціонування судової системи: фізичне пошкодження та знищення будівель судів, переміщення суддів із зон бойових дій, необхідність забезпечення безперервності правосуддя в екстремальних умовах. Відповіддю на ці виклики стало розширення практики проведення судових засідань у режимі відеоконференції: за даними Державної судової адміністрації України, лише за період з 24 лютого по 31 травня 2022 року у підсистемі ЄСІТС було проведено понад 30 тисяч судових засідань у форматі відеоконференцзв'язку [4].

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформації та кіберзахисту державних інформаційних ресурсів, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури» № 11290 від 17 квітня 2025 року передбачено посилення вимог до кібербезпеки державних інформаційних систем, у тому числі ЄСІТС [7]. Однак

імплементация цих положень потребує розроблення відповідних підзаконних нормативно-правових актів, що встановлюють конкретні вимоги до захисту судової цифрової інфраструктури, повноваження відповідальних суб'єктів та механізми координації між судовою владою, Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації і Службою безпеки України.

Важливим напрямом реформування є забезпечення інтероперабельності ЄСІТС з Єдиним державним реєстром виконавчих проваджень, реєстрами Міністерства юстиції України, базами даних органів внутрішніх справ та іншими публічними реєстрами. Автоматизований обмін даними дозволить суттєво скоротити строки судового розгляду, зменшити навантаження на суддів та учасників процесу, мінімізувати ризики зловживань через маніпуляції з паперовими документами. Правове забезпечення такої інтероперабельності потребує законодавчого визначення переліку систем-партнерів, обсягу обміну даними та гарантій захисту персональних даних в контексті імплементации положень Регламенту (ЄС) 2016/679 (GDPR) у національне законодавство [6].

Адміністративно-правове забезпечення доступності електронного судочинства є самостійним проблемним аспектом реформи. Принцип рівного доступу до правосуддя, закріплений статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у тлумаченні Європейського суду з прав людини, вимагає від держави вживання позитивних заходів для усунення бар'єрів у доступі до суду, у тому числі технологічних. Відповідно до практики ЄСПЛ у справі «Airey v. Ireland» від 09 жовтня 1979 року, право на доступ до суду є практичним та ефективним, а не теоретичним і ілюзорним. Тому впровадження електронного судочинства без одночасного забезпечення цифрової доступності може обмежити реалізацію цього права для окремих категорій осіб [8, с. 45].

Національне законодавство передбачає можливість участі у судовому засіданні у режимі відеоконференції, проте відсутній механізм безоплатного надання технічних засобів особам, які не мають власного обладнання та доступу до мережі Інтернет. Водночас у низці держав ЄС функціонують спеціалізовані сервісні центри, де громадяни можуть безоплатно скористатися технічними засобами для участі в електронному судочинстві. Запровадження аналогічного механізму в Україні потребує законодавчого закріплення відповідних зобов'язань органів публічної адміністрації та визначення джерел фінансування [8, с. 52].

Проблема виконання судових рішень, постановлених у порядку електронного судочинства, залишається актуальною. Відповідно до практики ЄСПЛ у справі «Hornsby v. Greese» від 19 березня 1997 року, право на виконання остаточного судового рішення є невід'ємним елементом права на справедливий суд, гарантованого статтею 6

Конвенції. Впровадження автоматизованого виконання окремих категорій судових рішень через ЄСІТС — зокрема, щодо стягнення заборгованості з банківських рахунків боржника — є перспективним напрямом, що підвищить ефективність судового захисту та зменшить навантаження на органи примусового виконання рішень [8, с. 61].

Удосконалення адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства в умовах судової реформи вимагає системного підходу та реалізації взаємопов'язаних заходів. По-перше, доцільно прийняти спеціальний Закон України «Про електронне судочинство», який комплексно врегулює порядок функціонування ЄСІТС, повноваження суб'єктів управління, права та обов'язки учасників процесу, гарантії цифрової доступності правосуддя. По-друге, необхідно поетапно запровадити обов'язковість використання ЄСІТС для органів публічної влади та суб'єктів господарювання при збереженні добровільності для фізичних осіб. По-третє, слід законодавчо закріпити механізм інтегрованості ЄСІТС з іншими державними реєстрами та визначити порядок автоматизованого виконання судових рішень. Реалізація цих заходів дозволить сформувати сучасну, ефективну та доступну систему електронного правосуддя, що відповідатиме стандартам ЄС та забезпечить реалізацію конституційного права громадян на судовий захист.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
4. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v1845910-21>
5. Бринцев О. В. Електронний суд в Україні. Досвід та перспективи : монографія. Харків : Право, 2016. 159 с.
6. Directive (EU) 2023/2843 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023 amending Directives on digitalisation in judicial cooperation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023L2843>
7. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформації та кіберзахисту державних інформаційних ресурсів : Закон України від 17.04.2025 № 11290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11290-20>
8. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. Київ, 2019. 224 с.